

צריך מצב רוח גם לבכי

כשאמי ישבה ביום פתיחת שנת הלימודים על גרם המדרגות שהוביל לביתנו ואיימה שאם לא אלך לבית הספר היא תבכה עד שייגמרו לה כל הדמעות. "המורים מכים את התלמידים וחמש שנות לימוד מספיקות לי", התגוננתי. למשמע גניחותיה ודמעותיה נכנעתי וחזרתי לספסל הלימודים עד היום. חמלתי אז על אמי מחשש שדמעותיה ייגמרו – ולאן אני בא בלי דמעות של אימא, היכולות למלא את כל בורות המים בירושלים.

אימא פרסה פעם לפניי את משנתה: "קרידו, אדם חי בעולם בין שני בכיות – הראשון עם צאתו לאוויר העולם והבכי האחר הוא הבכי של ההולכים אחרי הארון. אנו מתייפחים גם בעקבות אבדן נפש יקרה או אבדן של חפץ בעל ערך שאין לו תמורה. אנו בוכים על עונש מידי אדם וגרוע מכול על עונש מידי שמים. לבנו מתמלא אימה מחשש שיקרו דברים שאינם בשליטתנו. אין תחושת הקלה לנפש האדם כמו בכי הגון ושק דמעות מלא, הגורפים מועקות כגשם נדבות הניתך על אדמה שחונה וצרובת שמש. אני בכיתי ביום פתיחת שנת הלימודים מתוך דאגה לעתידך, אם לא תגמור לפחות בית-ספר עממי... קרידו, חשוב שתזכור כי גם בשביל לבכות צריך מצב רוח." בהיותי ילד לא ירדתי לסוף דעתה וככל שהשנים נוקפות אני מבין קמצוץ מעומק מחשבותיה.

מצב רוח לבכיות, לגניחות ולאנחות לא חסר בשכונתנו. אישה מוכית ובוכייה לא הייתה חיזיון נדיר. זכורה לי אשת השיכור שזכתה למתת ידו הנדיבה של בעלה על שטען כי הקדיחה תבשיל או הציבה מחסומים בפני יצריו הלוהטים. באותן שנים מכות היו עניין של שגרה.

כולם יצאו חבולים בשן ועין: מורים הכו את תלמידיהם בפלקות על כפות הרגליים, שכנים היכו זה את זה על דברים של מה בכך, כמו תור למים, אבות לימדו מוסר את ילדיהם בעזרת חגורה, ונערים הכו את כל מי שחלש מהם. הבולשת הבריטית הפתה בלא רחם את אסירי המחטרות, שבפעולת נקם חטפו והכו סרג'נטים בריטיים.

כשחזרו נשות החצר מסרט טורקי או מסרט הודי בקולנוע 'אדיסון' וסיפרו לשכנות את סיפור הסרט קורע הלב, נאנחו כולן כאחת אנחה עמוקה, בכו ושיבחו: "איזה סרט נפלא..."

"מה אתן יודעות", אומרת ויקטוריה מלכת החצר, "כל הסרט בכינו... העיניים והאף נזלו. אני הרטבתי חמש ממחטות. מזמן לא ראיתי סרט טוב כל כך."

לא עבר שבוע בשכונתנו בלא מאורע טראגי, שעבר מפה לאוזן והסיפור הלך והתעצם ממספר למספר עד שהיה לטרגדיה סוחטת דמעות. סיפרו על ילדים שנשמטו ממרפסת הקומה השנייה של ה'תלמוד תורה', סיפרו על ילדים שנתלו מאחורי עגלת מוכר הקרח ונשמטו חבולים על הכביש; סיפרו על הסוס של מוכר הנפט שהשתולל ורמס אישה זקנה תחת גלגלי העגלה. עלו על כולם סיפורי ההלוויות ששכונתנו התברכה בהן בשל אותם יהודים שעשו את חייהם בחו"ל ועלו לעיר הקודש כדי למות בה. אחת לכמה ימים יצא כרוז השכונה מולא שלום קארי העיוור וסלסל בקולו "לוויה... לוויה". קולו היה צוהל ומלא שמחה וגיל, ממש כפי שהכריז שעה קודם על טקס ברית מילה או פדיון הבן. החיים והמוות יצאו מפיו כמחרוזת פנינים. פרנסה היא פרנסה. למשמע קולו המסתלסל פרחו מעל הכרכובים יונים, תורים וצוצלות ועורבי-מדבר שחורים קראו "קרע... קרע...". המוני בית ישראל יצאו לרחבת בית הכנסת הגדול 'בבא תמא' כדי לקיים מצוות חסד של אמת. החנויות נסגרו על מסגר ובריה, והחנוונים הלכו אחרי

ארונו של המנוח כשמפתח ענק, כיד גדועה של ילד, תלוי על כתפם. המקוננות קוננו על פטירתו של היקר באדם, שהלך ערירי מן העולם ובאורח פלא הותיר אלמנה ויתומים. בקולות דקים וגבוהים פרטו על נימי הלב וסיפרו על מעשי החסד שעשה, על דאגתו של המנוח ליתומים ואלמנות, על היותו טוב ומטיב למשפחתו ולקהילתו. באי ההלוויה גילו לפתע פנים חדשות אצל הנפטר, שנודע כקמצן וכאיש ריב ומדון, והקשר בין סיפורי המקוננות לבין המציאות דמה לקשר שבין אש למים. רמת העצבות בקולן של המקוננות תאמה לגובה שכון. או אז שק הדמעות נפתח לרווחה, וההתייפחויות היו מקור גאווה בסיפור היומי שעבר מפה לאוזן: 'אוח, איזו הלוויה נפלאה... כמה בכינו!'

שכונה שלמה התאבלה על מותו של זקן שבע ימים. אך עצבות של ממש ירדה עלינו בהלוויה של לוחם מחתרת בן השכונה שהועלה לגרדום, או הלוויה של נוטר בן השכונה שנפל על משמרתו. המקוננות ויתרו ביום זה על שכון וקוננו בקולות גבוהים שיצאו ממחוזות הלב וסיפרו על נער שלא ראה עולם, שלא חבק אישה, שלא בנה בית ושלא הביא ילדים לעולם. אנו, התלמידים, צעדנו לפחות פעם בשבוע אחרי ארונות נפטרים עד למקום מנוחתם על הר הזיתים. ההלוויות היו פיצוי נאות על שגרת לימודים מעיקה ב'תלמוד תורה'. ראינו בהלוויות מעין יום טיול. בקולות דקים של נערי מקהלה סלסלנו אין ספור פעמים את פרק צא בתהלים: 'יֵשֶׁב בְּסֵתֶר עֲלִיּוֹן; בְּצֵל שְׁדֵי יִתְלוֹנָן... עַל-כְּפִיָּם יִשְׁאוּנָה פֶן-תִּגָּף בְּאֶבֶן רִגְלָהּ...' מקהלת קבצנים עם סיגריה תקועה בקצה הפה קשקשה בקופות, שיגרה עמוד עשן ומלמלה בקול צרוד: 'צדקה תציל ממות! צדקה תציל ממות!' בעוד המת מונח לפניהם. כשהועלה לגרדום צעיר בן השכונה עצבות ואבל כבד ירדו על השכונה ולתושבים כבר לא היה מצב רוח לסתם בכיות. במשך שבועות לא עברו סיפורים מפה לאוזן, ודמעות מסרטים טורקיים והודיים חיכו

לימים אחרים, שמחים יותר. נשים, שהרבו בדרך כלל להג ליד בור
המים, שאבו מים מן הבור שבמרכז החצר ופנו לביתן בקול דממה
דקה.